
Wokół etyki niesienia pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Autor: Mieczysław Dudek

Artykuł opublikowany w „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2008, vol. 11, nr 2, s. 45-52

Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie

Stable URL: http://www.annalesonline.uni.lodz.pl/archiwum/2008/2008_02_dudek_45_52.pdf

Around the Ethics of Bringing Psychological and Pedagogical Help

Author: Mieczysław Dudek

Source: 'Annales. Ethics in Economic Life' 2008, vol. 11, nr 2, pp. 45-52

Published by Lodz Archdiocesan Press

Stable URL: http://www.annalesonline.uni.lodz.pl/archiwum/2008/2008_02_dudek_45_52.pdf

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2008

© Copyright by Mieczysław Dudek

Used under authorization. All rights reserved.

Mieczysław Dudek

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

e-mail: m.dud@interia.pl

Wokół etyki niesienia pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Podstawowym zadaniem poradni psychologiczno-pedagogicznej jest udzielanie wsparcia dziecku i jego rodzinie we wszystkich stadiach powstawania problemów oraz w podejmowaniu działań profilaktycznych, diagnostycznych, terapeutycznych, doradczych i konsultacyjnych. Poradnie psychologiczno-pedagogiczne zatrudniają psychologów, pedagogów i logopedów. Wykonywanie zawodu doradcy/diagnosty/terapeuty stawia człowieka w obliczu dylematu etycznego. Problemy etyczne wyłaniają się zawsze wtedy, gdy człowiek robi coś, co ma wpływ na życie drugiego człowieka. W relacji poradnianej spotykają się i oddziałują dwie osoby: udzielająca pomocy i otrzymująca pomoc. Aby kontakt tych osób miał charakter terapeutyczny a nie destruktywny, konieczne jest, by pracownik poradni miał odpowiednie kompetencje zawodowe oraz należytą wiedzę o sobie samym (o swoim systemie wartości, o poglądach, itd.). Stąd też podstawowymi pytaniami dotyczącymi rzeczywistości poradnianej są, między innymi, pytania dotyczące podmiotowości i godności osoby jako pacjenta/klienta, wartości moralnych i religijnych w pracy psychologa/pedagoga, granic oddziaływań psychologicznych oraz tajemnicy zawodowej.

Wykonywanie każdego zawodu może postawić człowieka w obliczu dylematu etycznego. Dlatego też poszczególne grupy zawodowe mają własne zasady etyczne, spisane w tak zwanych kodeksach etyczno-zawodowych.

Mimo zasadniczej zgodności poszczególnych etyk zawodowych z etyką ogólną (która określa normy postępowania obowiązujące każdego człowieka) zauważa się jednak, że poszczególne etyki zawodowe stanowią odrębne, często niezgodne ze sobą zespoły norm¹. Wynika to z bardzo różnych oczekiwań stawianych poszczególnym grupom zawodowym. Jeżeli w stosunku do nauczycieli, psychologów, lekarzy czy adwokatów stawia się wymagania maksymalistyczne, to już wobec rzemieślników bądź też kupców są one skromne czy nawet wręcz minimalistyczne.

Niezwykle istotna jest odpowiedź na pytanie: **czym w ogóle jest etyka zawodowa?** Według I. Lazari-Pawłowskiej, etyka zawodowa, to „*spisane normy odpowiadające na pytanie, jak ze względów moralnych przedstawiciele danego zawodu powinni, a jak nie powinni postępować. Etyka zawodowa występuje w postaci norm zinstytucjonalizowanych (kodeksy, przysięgi, ślubowania) oraz norm formułowanych jako indywidualne propozycje,*

¹ I. Lazari-Pawłowska, *Etyki zawodowe jako role społeczne*, [w:] *Etyka. Pisma wybrane*, Ossolineum, Wrocław 1992, s. 75–101.

luźne lub stanowiące uporządkowany zespół postulatów”². Autorka, rozważa etykę zawodową w odniesieniu do pełnionych przez jednostki ról społecznych.

Podobne znaczenie etyce zawodowej nadaje ks. H. Skorowski, który uważa, że jest to próba „*opracowania najważniejszych etycznych norm i perspektyw określonego zawodu, a także ich faktycznych motywacji*”³. W rozumieniu tego autora przedmiot etyki zawodowej dotyczy trzech płaszczyzn, tj. przekonań, powinności i postaw.

Zupełnie odmienne stanowisko dotyczące etyki zawodowej prezentuje M. Gogacz, który uważa, że jest ona nauką filozoficzną, zajmującą się usprawnieniami moralnymi człowieka, które są niezbędne do wykonywania pracy. Według tego autora, etyka zawodowa jest „*teorią odpowiedzialnej, a więc moralnie dobrze realizowanej pracy, to znaczy wykonywanej dzięki sprawnościom, warunkującym efektywną pracę*”⁴.

Są dziedziny, w których na etykę zawodu zwraca się szczególną uwagę. Dotyczy to zwłaszcza tych zawodów, w których ma miejsce bezpośredni kontakt pracownika z drugim człowiekiem. W sposób szczególny odnosi się to do specjalistów zatrudnionych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych (psychologów, pedagogów i logopedów). Analiza literatury pozwala stwierdzić, że chociaż w literaturze psychologicznej problem etyczny aspektu badań jest podejmowany coraz częściej, to już w pedagogice na ogół pisze się o tym rzadko i raczej niechętnie. Słusznie podkreśla T. Pilch⁵, że w odniesieniu do badań pedagogicznych zazwyczaj podkreśla się aspekty techniczne (analiza błędów prakseologicznych).

Podstawę prawną działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych, stanowi Rozporządzenie nr 46 Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. Rozporządzenie to określa zakres działalności poradni, polegający głównie na udzielaniu psychologicznego wsparcia, opracowywania diagnozy i ekspertyzy, przekazywaniu wskazówek i rad.

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne zatrudniają psychologów, pedagogów i logopedów (oraz, w zależności od potrzeb, innych specjalistów). Podstawowym zadaniem poradni psychologiczno-pedagogicznej jest udzielanie wsparcia dziecku i jego rodzinie we wszystkich stadiach powstawania problemów oraz w podejmowaniu działań profilaktycznych, diagnostycznych, terapeutycznych doradczych i konsultacyjnych⁶. Można więc przyjąć, że pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznej uczestniczą w procesie wychowawczym dziecka, jak również kształtują sferę rozwoju moralnego dziecka i jego środowiska.

Praca w poradni psychologiczno-pedagogicznej jest pracą szczególnego rodzaju, gdyż pozwala nawiązać głęboki kontakt specjalisty z klientem. Specjalista poradni ma możliwość dowiedzenia się o osobie badanej tego, czego niejednokrotnie ona sama nie wie o sobie. Sytuacja taka niesie ze sobą niezwykle ryzyko dla osoby zgłaszającej się do specjalisty, jak również wymaga wielkiej odpowiedzialności ze strony tego drugiego.

Niezwykle istotne są **motywy** skłaniające klienta do poszukiwania pomocy w poradni, tj. czy chce on dowiedzieć się czegoś o sobie, o swoich zainteresowaniach, możliwościach

² I. Lazari-Pawłowska, *Etyki zawodowe jako role społeczne*, [w:] A. Sarapa, *Etyka zawodowa*, Książka i Wiedza, Warszawa 1972, s. 33.

³ Ks. H. Skorowski, *Dlaczego etyka zawodu?* [w:] *Etyka zawodowa*, IPWC, Warszawa 1997, s. 14.

⁴ M. Gogacz, *Czym jest etyka zawodowa*, [w:] A. Andrzejczuk (red.), *Zagadnienie etyki zawodowe*, Wydawn. Oficyna Wydawnicza NAVO, Warszawa 1998.

⁵ T. Pilch, I. Leparczyk, *Pedagogika społeczna*, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1995, s. 66.

⁶ Rozporządzenie nr 46 Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczególnych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych.

wyboru zawodu, o przyczynach/źródłach problemów interpersonalnych w rodzinie, w szkole, w grupie rówieśniczej, czy jest potrzebna opinia w sprawie wczesnego wspomagania dziecka, opinia dotycząca przyczyn problemów rozwojowych i poznawczych, czy potrzebne jest orzeczenie w sprawie nauczania specjalnego, orzeczenie w sprawie nauczania indywidualnego, czy też potrzebna jest ekspertyza na potrzeby sądu.

Dyskusja dotycząca etyki zawodowej pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych wydaje się mieć szczególne znaczenie w kontekście zmieniającej się rzeczywistości społecznej. Zwłaszcza, że zmiany te nie ułatwiają rozwoju poszczególnym jednostkom i rodzinom, a wręcz przeciwnie, czynią go znacznie trudniejszym. W wyniku zmian politycznych, społeczno-gospodarczych i cywilizacyjnych w Polsce po 1989 r. zmienił się zupełnie model rodziny. Powszechna pogoń za pracą, chroniczny brak czasu dla dzieci, a często zupełna nieobecność rodziców stwarzają niesprzyjające warunki dla rozwoju dzieci i młodzieży. Coraz częściej rodziców w funkcjach opiekuńczo-wychowawczych zastępuje telewizor, komputer i Internet. W rezultacie coraz więcej dzieci i młodzieży nie może sprostać wymaganiom współczesnej szkoły. Stwierdza się wzrost problemów związanych z rozwojem społecznym i emocjonalnym dzieci i młodzieży. Lawinowo rośnie ilość dzieci z parcjalnymi deficytami rozwojowymi⁷. Problemy te potęguje dodatkowo nie do końca przemyślana i nie całkiem rozsądna reforma szkolnictwa. W efekcie rośnie ilość zgłaszających się do poradni rodziców i nauczycieli, nie radzących sobie z problemami wychowawczymi i oczekujących pomocy w rozwiązywaniu problemów rodzinnych, a nawet zawodowych. W niespotykanej dotychczas skali rośnie zapotrzebowanie na usługi w zakresie wczesnego wspomagania rozwoju dzieci oraz orzecznictwo w sprawie kształcenia specjalnego i nauczania indywidualnego. W rezultacie, zakres i ilość zadań stawianych przed specjalistą poradni psychologiczno-pedagogicznej staje się z roku na rok coraz większy. Sytuacja ta ma niewątpliwie wpływ na jakość pracy specjalistów, jak również ich relacje z pacjentami/klientami – oczywiście w wymiarze etycznym.

Nie trzeba przekonywać, że skuteczność w pracy poradnianej wymaga od pracowników **umiejętności pracy zespołowej oraz doskonałej znajomości teoretycznych założeń diagnozy**. Niezwykle istotna jest **znajomość specyfiki celów, zasad i warunków stawiania wszechstronnej diagnozy** w zależności od poziomu rozwojowego dzieci i młodzieży.

Zazwyczaj od pracowników poradni wymaga się **doskonałej znajomości metod, technik i narzędzi badawczych** służących do obiektywnej i profesjonalnej oceny rozwoju psychofizycznego klientów. Zwłaszcza, że wszechstronna diagnoza specjalistyczna (lekarska, psychologiczna, pedagogiczna i logopedyczna) odnosić się może do różnych sfer funkcjonowania dzieci i młodzieży, np.: fizycznej, sensomotorycznej, językowej, intelektualnej, emocjonalno-społecznej, moralnej i religijnej. Inny problem stanowi rozpoznanie zagrożeń prawidłowego rozwoju dziecka i młodzieży, jak również psychologicznego i społecznego znaczenia rozpoznawania takich symptomów.

Kolejnymi, podstawowymi pytaniami dotyczącymi rzeczywistości poradnianej, są pytania dotyczące **podmiotowości i godności osoby jako pacjenta/klienta, wartości moralnych i religijnych w pracy psychologa, pedagoga, logopedy, granic oddziaływań psychologicznych oraz tajemnicy zawodowej**.

⁷ M. Dudek, *Pomoc dziecku w praktyce poradnianej*, [w:] *Dziecko a zagrożenia współczesnego świata*, Materiały pokonferencyjne, UMCS, Lublin, w druku; M. Dudek, *Edukacja rodziców w świetle doświadczeń pracy poradni psychologiczno-pedagogicznej z rodziną*, [w:] *Szkola rodziców – aktualny stan i perspektywy*, KUL, Lublin, w druku.

Chociaż przedmiotem zainteresowania specjalisty zatrudnionego w poradni są problemy natury psychologicznej klienta, to nie może jednak zapominać, że posiada on również swój własny świat wartości, które stale odkrywa i którymi żyje. Dlatego niezwykle istotne jest stanowisko tych autorów⁸, którzy uważają, że psychologia i pedagogika tak jak i inne nauki społeczne nie są dyscyplinami neutralnymi aksjologicznie. W praktyce bowiem pracownicy poradni muszą wydawać sądy oceniające – dotyczy to sytuacji, gdy dokonują wyboru problemów badawczych, następnie formułują wnioski z badań, określają fakty, a wreszcie gdy dokonują oceny wyników badań empirycznych. Niejako oczekuje się, by pracownik poradni posiadał własną koncepcję wartości społecznych oraz autonomiczną koncepcję dobra i zła. Tymczasem może to mieć istotny wpływ na kierunek analizy problemów badawczych.

Skoro udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej nie jest sytuacją „neutralną” aksjologicznie, pojawia się pytanie, jakie wartości są szczególnie akcentowane przez różne koncepcje etyczne w sytuacji pomagania. Zazwyczaj wymienia się **perfekcjonizm, godność osoby ludzkiej, personalizm, odpowiedzialność, tajemnicę zawodową**.

Fundamentalną wartością w każdej sytuacji pomagania drugiemu człowiekowi jest **wartość osoby ludzkiej, jej niezbywalna godność**. Wartość ta przyjmowana jest w zasadzie przez kodeksy etyki poszczególnych grup zawodowych, jako podstawowy fundament aksjologiczny udzielania pomocy innym osobom⁹.

Kolejną wartością w sytuacji pomagania innym, jest wartość **odpowiedzialności**. Dotyczy to zakresu i granicy odpowiedzialności pomagającego i wspomaganego, a zwłaszcza brania na siebie problemów, poczuwania się oraz ponoszenia odpowiedzialności nie tylko za swoje postępowanie, ale również drugiego człowieka. Zakres i granice odpowiedzialności za drugiego człowieka nie mogą pozbawiać podopiecznego jego prawa i obowiązku odpowiedzialności za siebie samego¹⁰. W. Poznaniak i M. Skibiński¹¹ zwracają uwagę na fakt niezwyklej odpowiedzialności psychoterapeutów za świat wartości – zarówno własny, jak i swoich klientów. Dotyczy to z jednej strony świadomości własnego systemu wartości oraz systemu terapeutycznego, z którym terapeuci sami się utożsamiają, z drugiej zaś strony możliwości swobodnego wyboru oferowanych klientom systemów wartości. Kolejny problem to świadomość, iż terapeuci mogą być oceniani nie tylko przez pryzmat skuteczności, co przede wszystkim według kryterium etycznej odpowiedzialności. I wreszcie świadomość zakresu wpływów oraz władzy, jaką posiadają wobec swoich klientów, jak również samoograniczenia się w wywieraniu wpływu na ludzi.

Są różne definicje pojęcia „**wartości**” – inaczej widzi je filozof, inaczej socjolog, a jeszcze inaczej psycholog. Według M. Rokeacha wartości to „*stałe przekonanie, iż określone postępowanie lub ostateczny cel życia jest indywidualnie i społecznie bardziej atrakcyjny niż inne sposoby zachowania się oraz inne cele życiowe*”¹².

⁸ Np.: W. Poznaniak, *Dylematy etyczne w psychologii*, [w:] W.J. Goćkowski, K. Pigoń (red.), *Etyka zawodowa ludzi nauki*, Ossolineum, Wrocław 1991, s. 131; W. Kaczyńska, *W poszukiwaniu podstaw etyki udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej*, „Problemy poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego” 1997, nr 1(6).

⁹ W. Kaczyńska, *W poszukiwaniu*, op.cit.

¹⁰ J. Homplewicz, *Etyka pedagogiczna*, Wydaw. Salezjańskie, Warszawa 1996; M. Łuczyńska, *O odpowiedzialności etycznej pracownika socjalnego*, [w:] T. Kaźmierczak, M. Łuczyńska, *Wprowadzenie do pomocy społecznej. Wybrane zagadnienia*, Interart, Warszawa 1996.

¹¹ W. Poznaniak, M. Skibiński, *Wartość i wartościowanie w różnych systemach terapeutycznych*, [w:] Z. Uchnast (red.), *Norma psychologiczna. Perspektywy spojrzeń*, Wydaw. TN KUL, Lublin 1998, s. 89–95.

¹² Za: K. Ostrowską, *W poszukiwaniu wartości*, Gdańsk 1994.

Kolejny problem, to problem moralności nauczycieli. Tutaj szczególne znaczenie ma stanowisko L. Patyjewicza¹³. Autor ten uważa, że moralność nauczycieli (w tym przypadku psychologów i pedagogów zatrudnionych w poradni) nie jest odzwierciedleniem bytu społecznego, ale jest „*odzwierciedleniem stopnia udziału wartości etycznych (dobra) w ich ludzkim duchu, tj. stopnia doskonałości duchowej*”. Można przyjąć za autorem, że jedynie szczerza i poważna, a nie instrumentalna relacja do wartości etycznych w pracy poradnianej sprzyja duchowemu rozwojowi człowieka. Dlatego też istotnym jest, że aby pracownik poradni mógł pielęgnować wartości u swoich klientów, najpierw sam musi pilnie popracować na swoją osobistą, moralną formację.

G. Predel¹⁴ powołując się na kodeks etyczny psychologa (a zwłaszcza na zapis w punkcie 17), uważa, że psycholog powinien posiadać możliwość takiego organizowania pracy i doboru klientów, by jego praca stała się o wiele łatwiejsza i bardziej efektywna. Zdaniem autora, sprzyjać temu będzie sytuacja, w której tak **klient jak i psycholog kierowaliby się podobnym systemem wartości**. Wówczas terapeuta lepiej znałby odczucia i potrzeby klienta, a równocześnie byłaby to dla terapeuty mniej obciążająca sytuacja. Autor zakłada, że klient oczekując lepszego zrozumienia, chętniej skieruje się do osoby, o której wie, że prezentuje podobny system wartości. G. Predel podkreśla znaczenie sytuacji, w której psycholog nie kryje swojego światopoglądu, byle by tylko żył zgodnie z wyznawanymi przez siebie zasadami. Równocześnie autor podkreśla, że w sytuacji, gdy zgłosi się o pomoc człowiek o innym światopoglądzie, należy mu udzielić równie rzetelnie i profesjonalnie.

E. Chojnowska¹⁵ zwraca uwagę, że współcześnie w psychologii bardzo często używane są metody, pomijające podmiotowość klienta, w których **stosuje się manipulacje i narzuca obce wartości**. Tymczasem obowiązujący w Polsce kodeks zawodowy wyraźnie zobowiązuje psychologa do respektowania podstawowych wartości człowieka, a zwłaszcza godności osoby ludzkiej, jego prawa do rozwoju czy też prawa do kierowania się własnym systemem wartości¹⁶.

R. Vasta i inni¹⁷ podkreślają, że chociaż badania psychologiczne często przynoszą pozytywne skutki dla dzieci, dorosłych czy społeczeństwa w ogóle, to jednak **każde badanie niesie jakieś ryzyko**. W związku z powyższym, zdaniem autorów, badacze wręcz zobowiązani są do określenia potencjalnych skutków ujemnych swoich badań i rozważenia, czy przewidywalne ryzyko negatywnych skutków nie przeważa nad korzyściami. Stanowisko to wpisuje się w powszechną zasadę zwracania uwagi na respektowanie praw dziecka (osób badanych) i zapewnienia im (mu) dobrego samopoczucia.

Kolejny problem dotyczy **tajemnicy służbowej**. Z praktyki poradnianej wynika, że nawet w przypadku rodzin patologicznych zasada wzajemnego zaufania i dyskrecji odgrywa znaczącą rolę. Brak poszanowania tej zasady przez pracownika poradni psychologiczno-pedagogicznej może jedynie spowodować pogłębianie istniejących już trudności w procesie terapeutycznym dziecka pochodzącego z takiej właśnie rodziny. Zdaniem M.Z. Stepu-

¹³ L. Patyjewicz, *Udział wartości etycznych w kształtowaniu moralnym nauczycieli – interpretacja antynaturalistyczna*, [w:] K. Kaszyński, L. Żuk-Łapińska (red.), *Etyka zawodu nauczyciela. Nauczanie etyk*, WSP, Zielona Góra 1995, s. 89.

¹⁴ G. Predel, *System wartości w terapii*, [w:] M.Z. Stepulak (red.), *Dylematy etyczno-zawodowe psychologa*. Wydaw. Naukowe KUL, Lublin 2002, s.101.

¹⁵ E. Chojnowska, *Problem wartości w psychologii i psychoterapii*, [w:] M.Z. Stepulak (red.), *Dylematy etyczno-zawodowe psychologa*, Wydaw. Naukowe KUL, Lublin 2002, s. 94.

¹⁶ *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa*, Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa 1992.

¹⁷ Za: R. Vastą, *Psychologia dziecka*, WSiP, Warszawa 2004, s. 89.

laka¹⁸ odstąpienie od naczelnej zasady tajemnicy zawodowej może nastąpić jedynie w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia ucznia.

Autorzy opracowań z zakresu metod badań psychologicznych i pedagogicznych wskazują na pilną potrzebę opracowania uniwersalnych standardów etycznych dla badań prowadzonych z dziećmi.

W kontekście omawianego problemu, wydaje się słuszne zaprezentowanie zasad etycznych opracowanych przez Stowarzyszenie dla Badań nad Rozwojem Dziecka (*Society for Research In Child Development*)¹⁹ pod nazwą *Standardy etyczne dla badań prowadzonych z dziećmi* (*Ethical Standards for Research with Children – SRCD*). Są to:

Zasada 1. Procedura nie może szkodzić dziecku – jest to podstawowa zasada zabraniająca stosowania jakichkolwiek zabiegów badawczych mogących wyrządzić dziecku fizyczną czy też psychiczną szkodę. Równocześnie zalecane jest stosowanie jak najmniej stresującej metody badawczej.

Zasada 2. Świadoma zgoda (dziecka) – uznająca prawo dziecka do zapoznania ze wszystkimi aspektami badań oraz możliwości wyrażenia jego zgody na udział lub rezygnacji w dowolnym momencie badań. W przypadku niemowląt zgoda taka potrzebna jest ze strony rodziców. Wyjątkiem w omawianej sprawie są badania obserwacyjne w naturalnym środowisku dziecka, gdzie prośba o zgodę i wcześniejszy kontakt mogłyby przekreślić możliwość przeprowadzenia badania.

Zasada 3. Zgoda rodziców (lub opiekunów prawnych) – wymagana jest na piśmie. Zgoda rodziców czy opiekunów prawnych dziecka oznacza, że są oni świadomi wszystkich aspektów badania.

Zasada 4. Zgoda innych osób – dotyczy osób współuczestniczących w badaniach. Jeżeli diagnoza dotyczy relacji dziecka z innymi osobami (np.: rodzicami, nauczycielami), uznaje się, że powinny one wiedzieć o wszystkich aspektach badania.

Zasada 5. Wzmocnienie – zasada podkreślająca, iż niezależnie od rodzaju stosowanych wzmocnień, badający powinien zawsze pamiętać, że im bardziej badania mogą wpłynąć na sytuację dziecka, tym bardziej jest on zobowiązany do ochrony jego interesów i swobód.

Zasada 6. Wprowadzenie w błąd – uznająca w pewnych sytuacjach konieczność wprowadzenia w błąd lub zatajenia informacji przed badanym. Istnieją sytuacje, w których ujawnianie wszystkich informacji o procedurze badawczej przed uzyskaniem zgody badanego mogłyby negatywnie wpłynąć na ich przebieg. Niemniej po badaniach zaleca się zastosować odpowiednie środki, które umożliwiłyby uczestnikom badań zrozumienie powodów, dla których ich oszukano.

Zasada 7. Anonimowość – korzystanie z jakichkolwiek dokumentów urzędowych wymaga zgody stosownych władz. W zezwoleniu takim zwykle zawarta jest uwaga o konieczności przestrzegania anonimowości, oraz, że informacje pozyskane przez badającego nie mogą być wykorzystane w inny sposób niż określone jest to w zezwoleniu.

¹⁸ M.Z. Stepulak, *Tajemnica zawodowa psychologa szkolnego*, [w:] *Dylematy etyczno-zawodowe psychologa*, Wydaw. Naukowe KUL, Lublin 2002, s. 233.

¹⁸ *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa, op.cit.*

¹⁹ Za: R. Vastá i in., j.w., s. 89.

- Zasada 8. Wzajemna odpowiedzialność** – dotyczy uzgodnień między badającymi a rodzicami czy opiekunami prawnymi dziecka (a jeżeli jest to stosowne, również dziecka) co do odpowiedzialności każdego z nich. Wymagane jest, by badacz respektował wszystkie obietnice i uzgodnienia.
- Zasada 9. Niebezpieczeństwa** – zakładająca konieczność powiadamiania rodziców, opiekunów prawnych dziecka, czy też innych specjalistów o informacjach uzyskanych w toku badania sugerujących zagrożenie dla dziecka, aby mogli oni zorganizować stosowną pomoc.
- Zasada 10. Nieprzewidziane skutki** – w sytuacji, gdy procedura badawcza powoduje u osoby badanej niepożądane skutki, badacz powinien nie tylko zastosować odpowiednie środki usuwające je, ale równocześnie natychmiast zmienić procedury.
- Zasada 11. Poufność** – nakładająca na badacza absolutny nakaz zachowania tajemnicy odnośnie danych uzyskanych w trakcie badań. Przy prezentowaniu pewnych ogólnych wniosków z badań czy to wobec studentów czy też innych osób, należy przemilczeć dane personalne.
- Zasada 12. Informowanie uczestników** – nakłada na badacza obowiązek wyjaśniania, zaraz po badaniach, ewentualnych nieporozumień i informowania osób badanych odnośnie ogólnych wyników badań.
- Zasada 13. Omawianie wyników** – dotyczy konieczności zachowania szczególnej ostrożności przy informowaniu rodziców i dzieci odnośnie wyników badań, przy ocenianiu i udzielaniu rad z racji tej, że mogą oni nadać inne znaczenie, niezgodne z intencjami diagnosty.
- Zasada 14. Implikacje wyników** – zakłada konieczność zachowania szczególnej ostrożności przy prezentowaniu wyników badań z racji społecznych i politycznych implikacji badań oraz ich znaczenia dla ludzi.

Zakończenie

Zmiany społeczno-gospodarcze i polityczne w Polsce przyczyniły się do znacznego wzrostu zapotrzebowania na usługi poradni psychologiczno-pedagogicznych. Wśród młodzieży zgłaszającej się do poradni najwięcej jest osób mających trudności z wyborem zawodu, z problemami rodzinnymi czy egzystencjalnymi. Kolejny wachlarz spraw dotyczy trudności i niepowodzeń w nauce oraz zaburzeń w zachowaniu. Rośnie zapotrzebowanie na opinie w sprawie wczesnego wspomagania rozwoju dzieci niepełnosprawnych, orzeczeń w sprawie kształcenia specjalnego, opinii związanych z dysleksją, nadpobudliwością psychoruchową itp. Jednocześnie wzrasta ilość osób dorosłych szukających pomocy w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, rodzinnych a nawet zawodowych. Sytuacja ta wymaga od specjalistów zatrudnionych w poradni psychologiczno-pedagogicznych nie tylko wysokich kwalifikacji zawodowych, ale również określonych cech osobowych.

Jednym z fundamentalnych problemów towarzyszących osobom zatrudnionym w poradniach psychologiczno-pedagogicznych jest pytanie o kształt relacji między pracowni-

kiem poradni a dzieckiem, uczniem, wychowankiem, nauczycielem, rodzicem, klientem. Panuje zgodność stanowisk, że ważna jest przede wszystkim treść omawianych relacji, wartości i normy moralno-etyczne, którymi kieruje się pracownik poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej, czy tego chcemy, czy też nie, uwikłane jest w sytuacje etyczne. Odpowiedzialność pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych okazuje się być szczególnie wielka z racji wyraźnej przewagi w relacjach z klientem, spowodowanej specjalistyczną wiedzą oraz znajomością technik diagnostycznych i terapeutycznych (mających służyć pomocą klientowi). Oczekuje się, że przewaga po stronie pracowników poradni wynikająca z kompetencji zawodowych, powinna pociągać za sobą również przewagę w zakresie odpowiedzialności.

Przyjmuje się, że o możliwości etycznego wykonywania swojego zawodu przez specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznych stanowi z jednej strony przyjęcie odpowiedzialności przez pracowników poradni w kontakcie z klientem, z drugiej zaś uznanie za nadrzędne dobra drugiego człowieka. Pomoc innej osobie opierać się powinna na poszanowaniu jej podstawowych praw takich np. jak prawo do godności, intymności, tajemnicy, podmiotowości i autonomii, prawo do nieskrępowanego rozwoju, samodzielnego dokonywania wyborów, do kierowania się własnym systemem wartości, itp. Każda jednostka ludzka jest wyjątkowa, szczególna i powinna być postrzegana w pełnym wymiarze biofizycznym, psychospołecznym, jak i duchowym.

Around the Ethics of Bringing Psychological and Pedagogical Help

Summary

The most basic aim of the psychological and pedagogical advisory centre is providing the child and its family with support at every stage of the problems arising. The target of such centres is also undertaking preventive, diagnostic, therapeutic, counselling and advisory actions. The profession of a diagnostic – therapeutic counsellor triggers ethical dilemma. Two parties meet and interact with each other in the relations occurring in such advisory centres – the counsellor and the person who needs advice and help. To enable such a contact and make it effectively therapeutic instead of destructive, specialists employed in these centres have to be not only competent and highly qualified but also should possess a sufficient amount of knowledge about themselves, their system of values, opinions etc.